

Башкорт теле һәм әзәбиәте буйынса өстәмә материалдар.

Синтаксис- грамматиканың бер өлөшө. Ул телдәге һүззәрзен бәйләнеү закондарын, һүзбәйләнештәрзен барлықка килемен һәм төрзөрен, шулай ук телдең төп аралашыу булғанһөйләмден төзөлөшөн өйрәнә. Һөйләм айырым һүззәрзән һәм һүзбәйләнештәрзән барлықка килә. Тулы бер уй анлатып, грамматик һәм интонацион яктан ойошкан һүз йәки һүзбәйләнештәр тезмәһе **һөйләм** тип атала. Интонацион төрзәре буйынса һөйләмдәр хәбәр, horay, бойорок һөйләмдәргә бүленә.

һүзбәйләнештәр тамамланған уй- фекерзе анлатмайзар, шунлыктан уларза тамамланыу интонацияны булмай. Телдә қулланылған һүзбәйләнештәр ике юл менән яналалар: тезмә һәмәйәртеүле юл. **Тезмә юл** менән яналған һүзбәйләнештәрзә уларзың өлөштөре бер- берененәбуйынмай, бер- беренен асыкламай, үз-ара тиң була. **Укый**) **Һөйкәлеу**- эйәреүсе һүз эйәлек килемен, эйәртеүсе һүз III зат эйәлек заты ялғаузарын җабул иткән ике исем араһындағы бәйләнеш(баланың китабы, олатайзың туны, уларзың өйө, мәктәп баксаһы).

Һөйләмдең баш киңәктәре: **эйә, хәбәр.** Эйә була ала: исем, алмаш, һан, сифат, исем қылым, сифат қылым, һүзбәйләнеш, қушмә һүз. Хәбәр һөйләмде ойоштороусы, уны тамамлап килеме һүз. Ул қылымдан, һирәкләп исемдән, сифаттан, алмаштан, һандан, рәүештән, мөнәсәбәт һүззән килә.

Тыныш билдәләре җыйылышы:

1. Эйә менән хәбәр бер үк һүз төркөмөнән килһә улар араһында һызык җыйыла.
2. Эйә исемдән, алмаштан, ә хәбәр исемдән йәки исем урынында қулланылған һүз төркөмдәренән килгәндә лә, улар пауза менән айырылып эйтелеү, араларына һызык җыйыла.

Һөйләмден эйәрсән киңәктәре: **Анықлаусы-һөйләмдә** предметтың билдәһен, эйәһен, исәбен, күләмен белдерә. Ниндәй, җайы, җасан, җайзағы, нисә, нисәнсе, кемден, нимәнең horauzaryna яуап була. Анықлаусы эйәлек килемен исемдән (Алмаздың), алмаштан(беззен), сифат(йығылғандарзың) һәм исем қылымдан(куркызузың) килә, сифаттан(якты), һандан(бер киңәге), күрһәтүү алмашынан(был).

Тиң булған анықлаусы анықлаусының бер төрлө билдәһен белдерәләр: Ал, қызыл, һары сәскәләр құззәрзе ялмап тора.

Тиң булмаған анықлаусылар предметтың йәки заттың төрлө билдәһен белдерәләр: Унда, зәңгәр күлдәр көзгөһөндә, бейек зәңгәр қүктәр сағылышынай. **Өстәлмәлек-** анықлаусының бер төрө. Предметтарзың, заттарзың түбәндәгә билдәләрен белдерә:

1. Кешенең ниндәй белгес булыуын: укытыусы – филиолог укытыусы-математик, языусы- публицист, шофер- механик.

2.кешенең дәрәжәһен һәм сифат яғынан билдәһен: генерал Кусимов, рус Василий

3. предметтың тәғәйенләшөн: класс- кабинет, телефон- автомат, фабрика-кухня

4. кешенең хәzmәт төрөн: науынсы Ғәлимә, летчик Гәрәев

5.кәрәшлекте, картлық- йәшлекте: Хәлимә еңгәй, Салаут бабай, Хәсән карт.

Тултырыусы- һөйләмдең хәбәренә бәйләнеп, уның мәғәнәһен асыклап килә. Төбәү, төшөм, сығанак, урын- вакыт килештәре шулай ук .(кем менән, нимә менән, кем тураһында, кем тарафынан һораузына яуар бирә.

Алмаштан(минә), һандан(берәүзәргә), исем қылымдан(йөрөүзән), сифат қылымдан(сыкканға) килә.

Тура тултырыусы һәр вакыт төшөм килештә торған исемдән, алмаштан һәм исемләшкән һүzzәрзән килә. **Ситләтелгән**

тултырыусы төшөм килештәге һүzzәрзән башка килештә тороусы тултырыусылар.

Хәл- һөйләмдә эш- хәлден әшләнеү рәүешен, құләмен, вакытын, урынын, сәбәбен, максатын, ниндәй шарттарза үтәлеүен белдерә. Нисек, ни рәүешле, тайылай, қайза, қайзан, қайза саклы, қайзан алыш, касан, касандан бирле, касанға тиклем, нисә, күпме, ни өсөн, ни сәбәпле һораузына яуап бирә. **Хәл төрзәре:** рәүеш хәле(Нисек, ни рәүешле, тайылай), урын хәле (қайза, қайзан, қайза саклы, қайзан алыш), вакыт хәле (касан, касандан бирле, касанға тиклем), , қуләм- дәрәжә хәле(нисә, күпме), сәбәп хәле (ни өсөн, ни сәбәпле), максат хәле (ниндәй максат менән, ни өсөн), шарт хәле (ниндәй шартта, ни эшләһә), кире хәл (ни эшләһә лә, ни эшләмәһә лә, нимәгә карамастан).

Ике һәм бер составлы һөйләмдәр. Эйәһе лә хәбәре лә булға **ике составлы**, йә эйәһе, йә хәбәре булмаһа **бер составлы** була.**Бер составлы һөйләм төрзәре:** билдәле эйәле һөйләм- хәбәре булып 1-се һәм 2-се зат хәбәр һөйкәлеше қылымдары килә.(Әйтелгән вакытка әшләп бөтөгөз); билдәһезэйәле һөйләм- хәбәре һәр вакыт 3-сө зат қылымдан килә, башкарыусының кем икәне билдәле түгел(укузы озакта һузманылар); эйәһез һөйләм- эйәһе бөтөнләй юқ, хәбәре аша ла билдәләп булмай (Йылыта. Бик озак йөрөлдө.); атама һөйләм- тик эйә составы, уға эйәргән эйәрсән киңектәр генә була,(Кыш)

Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киңектәре тип үзенсәлекле интонация менән айырым әйттелгән һәм билдәле дәрәжәлә үзәллыйыкка эйә булған һөйләм киңектәре атала.Анықлаусыларзың айырымланыгуы- үззәре анықлаған һүzzәрзән һүң килһәләр генә айырымланалар.(О, күzzәр, берененән- берене йылтыр, бызырашып минә қарайзар)

Хәл әйтедәренең айырымланыгуы-(Танда тороп, хәзәр қырға сығам)

Өстәлмәлектәрзен айырымланыгуы-

1.Исемдән, алмаштан килгән эйәһенә қараған өстәлмәлектәр (Өс улы- Сәлих, Сәйәх, Зәйни абзайзар һуғыш башланғанда ук армияла инеләр)

- 2.Үззәре асықлаған hүзгә хатта, мәсәлән, шул исәптән, йәғни кеүек hүззәр менән бәйләнәләр
- 3.Бер үк hүз қабатланып килһә
- 4.Үззәре қараған hүз менән бер үк килештә торналар.

Инеш hүззәр, hүзбәйләнештәр, hөйләмдәр- hөйләүсенән әйтеген фекергә қарата мәнәсәбәтен белдерә. Әйтепнең,

бөтә донъяны қараңылық согланы. Ысынлап та, бигерәк матур инде.

Инеш hүззәр, hүзбәйләнештәр, hөйләмдәр түбәндәгә тойғоларзы белдереләр:

Раслаузы йәки кире қағыузы (әлбиттә, юк..); мөрәжәғәт итеүзе (Эй-эй) ;шатланыузы, горурланыузы (Күрәнеңме); ғәжәпләнеүзе (ah-ah) икеләнеүзе (ахыры, бәлкем); hөзөмтә сығарыузы (тимәк, шулай итеп, әйтепнең дә); ышаныузы (миненсә, шик юк)

Башкорт халық шағирҙары һәм языусылары

1. 1923 й- Мәжит.Фафури
2. 1959 й. - Рәшит Нифмети
3. 1963 й. - Мостай Кәрим
4. 1964 й. - Сәйфи Кудаш
5. 1992 й. – Рәми Гарипов
6. 1993 й. – Рауил Бикбаев
7. 1993 й. – Назар Нәҗми
8. 1997 й. –Әнғәм Атнабаев
- 9.2003 й. - Марат Кәримов
10. 2003 й. - Тимер Йосопов
11. 2004 й. - Александр Филиппов
12. 2010 й. - Абдулхәж Игебаев
13. 2011 й. Кәзим Аралбай
14. 2014й.-Факина Туғызбаева
 1. 1990 й. - Зәйнәб Биишева
 2. 2001 й. - Ноғман Мусин
 3. 2001 й. -Әхиәр Хәкимов
 4. 2006 й. - Нәжип Асанбаев
 5. 2008 й. - Ғайса Хөсәйенов
 6. 2010 й. – Талха Ғиниәтуллин
 7. 2011 й. - Суфиян Поварисов

Салауат Юлаев исемендәгә премия лауреаттары

Денис Бүләков- 1993й
Ноғман Мусин- 1991й
Ғәли Ибраһимов- 1983й
Рауил Бикбаев-1989й
Ғәзим Шафиков- 1992й
Әнүәр Бикчәнтәев- 1974й
Әсхәт Мирзанитов-1976й
Файса Хөсәйенов- 1980й
Ибраһим Абдуллин- 1996й
Рәми Гарипов- 1988й
Муса Ғәли-1979й
Булат Рафиков- 1991й
Фәрит Иңәнғолов- 1970й
Кәзим Аралбай-1996й

Лауреаты премии имени М.Акмуллы

Первым лауреатом премии М.Акмуллы заслуженно стал **Шакуров Рашид Закирович**, поэт, доктор филологических наук, профессор, заслуженный работник культуры Республики Башкортостан за книгу "Звезда поэзии" (Мифтахетдин Акмулла. Жизнь. Творчество. Мировоззрение) и "Иду сквозь века".

В последующие годы лауреатами стали:

Вильданов Ахат Ханнанович, кандидат филологических наук, доцент кафедры литературы Башгоспединверситета за исследовательскую деятельность жизни и творчества М. Акмуллы.

Султангареева Розалия Асфандияровна, кандидат филологических наук, старший научный сотрудник Уфимского института истории, языка и культуры, заслуженный работник культуры Республики Башкортостан, лауреат многочисленных конкурсов за пропаганду произведений М. Акмуллы.

Басыров Зульфат Рауфович, скульптор, член Союза художников СССР, заслуженный художник Республики Башкортостан за скульптуры М.Акмуллы.

Сахаутдинова Роза Хайдаровна, композитор, член Союза композиторов Российской Федерации и Республики Башкортостан, народная артистка Республики Башкортостан, заслуженный деятель искусств Республики Башкортостан за цикл песен о Миякинском районе.

Абдуллин Риф Мударисович, заслуженный художник Республики Башкортостан, директор Республиканского художественного музея им.М.В. Нестерова за картины о миякинцах, о районе, за большой вклад в развитие изобразительного искусства в районе.

Шафиков Газим Газизович, прозаик, публицист, драматург, заслуженный работник культуры Республики Башкортостан, лауреат премии им. С.Юлаева - за повесть "Акмулла", литературное исследование о жизни и творчестве Акмуллы "Белый сокол башкирской поэзии".

Исмагилов Загир Гарифович, член Союза композиторов СССР, профессор, народный артист СССР, РСФСР, БАССР, заслуженный деятель искусств РСФСР, лауреат государственной премии РСФСР имени Глинки, лауреат государственной премии Республики Башкортостан имени Салавата Юлаева за оперу "Акмулла".

Магазов Азат Шаихъянович, писатель, за роман "Крутятся мельничные жернова".

Ирсаева Нурия Исхаковна, народная артистка Республики Башкортостан и Татарстан, народная артистка Российской Федерации, лауреат республиканской премии им.Салавата Юлаева- за пропаганду творческого наследия М.Акмуллы.

Зарипов Хакимьян Сарьярович, юрист, писатель, драматург, заслуженный работник культуры Республики Башкортостан за большой вклад в духовное развитие населения района.

Идельбаева Гульфия Азнагуловна, депутат Законодательной палаты Государственного Собрания Республики Башкортостан, заслуженный работник культуры Республики Башкортостан, поэтесса - за цикл произведений о Миякинском районе и большой вклад в развитие культуры населения района.

В 2000 году издательством "Китап" выпущен буклек-брошюра о лауреатах премии Мифтахетдина Акмуллы.

В 2001 году звание лауреата премии Мифтахетдина Акмуллы присуждено писателю **Яныбаю Хамматовичу Хамматову** (к сожалению, посмертно) за его роман "День рождения", посвящённый нашему земляку Миннигали Губайдуллину - Герою Советского Союза и за роман "Сырдарья" - о жизни и творчестве Мифтахетдина Акмуллы.

В 2002 году (?) премия присуждается поэту, члену Союза писателей СССР и Республики Башкортостан, заслуженному работнику культуры России и Башкортостана, основателю и руководителю Челябинского областного литературного объединения им М. Акмуллы **Рамазану Нургалеевичу Шагалееву** за сохранение и развитие национальной культуры, пропаганду идей и традиций М.Акмуллы среди населения

Лауреаты премии имени Г.Саляма

Муртазина Шаура Мусовна

22.07.1925, город Москва — 22.02.2002.

Режиссер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1967 года за постановку спектакля по пьесе Мустая Карима «В ночь лунного затмения».

В целях поддержки творческой молодежи республики в 1967 году была учреждена премия комсомола Башкортостана имени Г.Саляма, которая присуждалась за лучшее произведение или работу в области литературы и искусства. За период существования с 1967 по 1990 год премию *Лауреаты премии имени Г.Саляма*

Бикчентаев Анвер Гадеевич

21.09.1913, г.Уфа — 18.05.1989.

Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1967 года за повесть «Сколько лет тебе, комиссар?»

Кащеев Федор Александрович

Родился 6.12.1934 в селе Аскино Балтачевского района БАССР (Аскинский район РБ).

Живописец. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1967 года за работы «Доярки», «На буровой», «Башкирский кумыс».

получили 50 лауреатов, среди них есть артисты, композиторы, писатели, режиссеры, художники и 5 творческих коллективов. В 1995 году эта премия была переименована и стала называться «Государственная республиканская молодежная премия имени Шайхзады Бабича в области литературы, искусства и архитектуры.Народный ансамбль танца Дома культуры им. Салавата Юлаева.

Художественный руководитель, Заслуженный работник культуры РСФСР и БАССР Г.В. Анищенко, музыкальный руководитель и дирижер оркестра Заслуженный деятель искусств БАССР А.К. Кукубаев. Лауреат премии им. Г.Саляма 1967 года за репертуар 1996—1967 гг.

Галин Салават Ахмадиевич

3.03.1934, деревня Гадельбаево Баймакского района БАССР — 29.03.2010, город Уфа.

Фольклорист, педагог-методист. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1968 года за книгу «Годы и песни».

Гиззатуллин Ибрагим Газизуллович
15.09.1918, деревня Нижнеарметово Стерлитамакского уезда
Уфимской губернии (Ишимбайский район РБ) — 13.05.1992.
Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1968
года за повесть «Перед выходом на большак».

Игебаев Абдулхак Хажмухаметович
Родился 2.07.1930 г. в деревне Кусеево Зилаирского кантона
БАССР (Баймакский район РБ).
Поэт. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1968
года за поэму «Клич Матери-земли».

Сабитов Нариман Гилязевич
11.01.1925, город Казань — 9.06.1971, город Севастополь,
похоронен в Уфе.
Композитор, дирижер. Лауреат премии комсомола Башкирии им.
Г.Саляма 1968 года за балет «Я люблю тебя, жизнь!»

Туйсина Рашида Гильмитдиновна
Родилась 10.05.1942 г. в деревне Чингизово Баймакского района
БАССР
Танцовщица. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма
1968 года за исполнение башкирских народных танцев (репертуар
1968 года).

Биккулов Шариф Сагадатуллович
28.05.1924, деревня Карламан Уфимского кантона БАССР
(Кармаскалинский район РБ) — 3.09.1995, город Уфа.
Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1969
года за творчество для детей и юношества.

Мирзагитов Асхат Масгутович
13.10.1928, деревня Бикметово Белебеевского кантона БАССР
(Туймазинский район РБ) — 24.11.1989, город Уфа.
Драматург. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма
1969 года за сборник «Пьесы».

Тагирова Майя Афзаловна
8.02.1931, город Уфа — 9.06.2003.
Артистка балета, педагог. Лауреат премии комсомола Башкирии
им. Г. Саляма 1969 года за театрально-исполнительскую
деятельность в 1967—1968 годах.

Якубов Мансур Калтаевич

1939, город Астрахань — 1973, город Уфа.
Скульптор. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1969 года за серию работ (керамика и чеканка).

Бикбаев Равиль Тухватович
Родился 12.12.1938 г. в деревне Верхне-Кунакбаево Покровского района Оренбургской области.
Поэт, литературовед. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1970 года за книгу «Автобиография».

Дильмухаметов Ишмулла Ишгалиевич
15.09.1928, деревня Староякупово Зилаирского кантона БАССР (Зилаирский район РБ) — 19.10.1984, город Уфа.
Кураист, певец, актер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1970 года за концертно-исполнительскую деятельность 1969 года.

Атнабаев Ангам Касимович
23.02.1928, деревня Старый Курдым Бирского кантона БАССР (Татышлинский район РБ) — 13.10.1999, город Уфа.
Поэт, драматург. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1972 года за сборник стихов и поэм «Строки моего сердца».

Народный детский хор «Жаворонок»
Дома культуры производственного объединения «Сода» города Стерлитамак (художественный руководитель — Н.Д.Курбатова, хормейстер — Л.Г.Тухватуллина).
Лауреат премии комсомола Башкирии им.Г.Саляма 1972 года за исполнительское мастерство (репертуар 1971—1972 гг.).

Сайтов Эрнст Миниахметович
2.06.1936, город Уфа — 4.03.2004.
График, педагог. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1974 года за серию офортов «Башкирия» (1973—1974 гг.).

Филиппов Александр Павлович
7.11.1932 — 15.10.2011, село Юмагузино Кугарчинского района БАССР.
Поэт, писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1974 года за книгу «Пора тополиных вьюг».

Гилязев Габдулла Габдрахманович
1.02.1930, село Канлы-Туркеево Белебеевского кантона БАССР

(Бузякский район РБ) — 7.01.1997, город Уфа.

Актер, режиссер, педагог. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1976 года за постановку спектакля «Берегите белую птицу».

Кузнецов Лев Владимирович

5.03.1923, город Ленкорань — 13.08.1992, город Уфа.

Скульптор. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1976 года за создание «Памятника героям революции и гражданской войны».

Терентьев Валерий Андрианович

Родился 3.01.1949 г. в селе Мурапталово Кумертауского района БАССР.

Актер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1976 года за исполнение главной роли в спектакле «Берегите белую птицу».

Хасанов Рим Махмутович

Родился 9.03.1947 г. в селе Языково Благоварского района БАССР.

Композитор. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма

Башкирский государственный ансамбль народного танца имени Ф.Гаскарова.

Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1978 года за репертуар 1976—1978 годов (художественный руководитель А.Н. Фахрутдинов).

Башкирский государственный театр кукол

Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1978 года за

репертуар 1976—1978 годов (директор Н.М. Аюханов, главный режиссер В.М. Штейн).

Низамов Раис Гильмутдинович

1.07.1932, деревня Ташлы Давлекановского района БАССР, ныне село Ташлы Альшеевского района РБ, — 16.08.1978.

Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1978 года за книгу «По следам отца» (посмертно).

Буляков Динис Мударисович

18.05.1944, деревня Арасланово Мелеузовского района БАССР — 14.03.1995, город Уфа.

Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии имени Г. Саляма 1980 года за книги «Самая долгая ночь», «Колокольчик».

Нурмухаметов Анвар Абубакирович

9.05.1943, село Новоусманово Бурзянского района БАССР — 18.03.2009, город Уфа.

Актер, режиссер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1980 года за постановку спектаклей «Черноликие» М. Гафури, «Всеми забытый» Н. Хикмета, «Павлик Морозов» В. Губарева.

Хакимов Ахияр Хасанович

(Ахияр Хаким)

23.08.1929, деревня Новоянбеково Белебеевского кантона БАССР (Давлекановский район РБ) — 27.12.2003, город Москва.

Писатель, литературный критик. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1980 года за книгу «Мост».

Шнейдерман Михаил Самуилович

Художник, scenic graph. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1980 года за постановку спектаклей «Черноликие» М. Гафури, «Всеми забытый» Н. Хикмета, «Павлик Морозов» В. Губарева.

Еникеев Тан Гумерович

Родился 1.10.1948 г. в г. Уфа.

Сценограф. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1982 года за оформление спектаклей по произведениям М. Карима «Похищение девушки», «Судьба — не судьба», «Коня диктатору!»

Кучуков Раиль Фазылович

Родился 28.03.1952 г. в селе Кулуво Аргаяшского района Челябинской обл.

Певец (лирико-драматический баритон). Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1982 года за плодотворную творческую деятельность в 1980—1982 гг. и активную пропаганду песен о комсомоле.

Чванов Михаил Андреевич

Родился 25.07.1944 г. в деревне Старо-Михайловка Салаватского района БАССР.

Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1982 года за книги «Билет в детство» и «Загадки штурмана Альбанова».

Гареев Радик Арсланович

23.03.1956, поселок Янаул Янаульского района БАССР, ныне г. Янаул, — 29.10.1996, г. Уфа.

Певец (баритон), музыкально-общественный деятель. Лауреат

премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1983 года за исполнительское мастерство и в связи с завоеванием Гран-при на международном молодежном фестивале «Красная гвоздика».

Газизов Роберт Хакимович

Родился 25.09.1939 г. в г. Уфа.

Композитор, музыкально-общественный деятель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1984 года за ораторию «Я твой сын, комсомол!» и песенное творчество 1981—1984 гг.

Исхаков Вазих Мухаметшинович

5.10.1927, деревня Старо-Тайняшево

Белебеевского кантона БАССР, ныне село Тайняшево

Чекмагушевского района РБ, — 10.01.1985, город Уфа.

Писатель. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1984 года за повести «Подснежник — весны предвестник», «Здравствуй, генерал!»

Родионов Геннадий Степанович

Родился 14.12.1949 г. в г. Уфа.

Певец (бас). Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1984 года за активную пропаганду песен советских композиторов и большую концертную деятельность в 1982—1984 гг. Народный (1990) и Заслуженный (1984) артист БАССР. Член Союза театральных деятелей СССР (1982).

Алибаев Сафуан Афтахович

(Сафуан Алибай)

Родился 21.02.1941 г. в селе Терменево Малоязовского района БАССР (Салаватский район РБ).

Поэт. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1986 года за книгу «Вихрь».

Ахияртдинова Роза Аслымовна

15.01.1934, город Уфа — 9.05.2003.

Балетмейстер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1986 года за большую работу по эстетическому воспитанию молодежи и школьников.

Конно-спортивная группа Уфимского государственного цирка под руководством М.С. Султангареева.

Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1986 года за номер «Джигиты Башкирии».

Краснов Сергей Борисович

Родился 31.08.1948 г. в г. Уфа.

Живописец. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1988 года за серии работ последних лет.

Низамутдинов Салават Ахмадиевич

Родился 3.03.1957 г. в поселке Миндяк Учалинского района БАССР.

Композитор. Лауреат премии комсомола Башкирии им . Г.Саляма 1988 года за песни последних лет, ораторию «Революция продолжается».

Шеин Петр Александрович

9.08.1941, деревня Бугабашево Бакалинского района БАССР — 17.08.2008, город Уфа.

Режиссер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1988 года за плодотворную работу с народным театром, постановки последних лет.

Аиткулов Азат Миннигалеевич

Родился 27.01.1956 г. в селе Юлдыбаево Матраевского района БАССР (Зилаирский район РБ).

Кураист. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за большой вклад в развитие музыкальной культуры республики и пропаганду башкирского национального искусства.

Газиев Идрис Мударисович

Родился 21.04.1960 г. в деревне Курманаево Аургазинского района БАССР.

Певец (тенор). Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за вклад в развитие советского музыкального искусства и высокое исполнительское мастерство.

Даутов Нур Асгатович

Родился 5.01.1956 г. в поселке Пахарь Белебеевского района БАССР.

Композитор. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г. Саляма 1990 года за песенное творчество.

Искужин Динислам Мустафович

Родился 2.01.1960 г. в деревне Аминево Баймакского района БАССР.

Хореограф. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за активную пропаганду башкирского народного танцевального искусства и высокое исполнительское мастерство.

Латыпов-Догадов Владимир Геннадьевич

Родился 22.04.1962 г. в г. Октябрьский.

Актер. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за воплощение на сцене ряда ведущих ролей в постановках последних лет.

Терегулов Айрат Рауфович

Родился 30.10.1957 г. в г. Уфа.

График. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за серию графических произведений «Соблазны» и серию «Помотивам произведений А.Платонова».

Юлдашев Хисматулла Хасанович

Родился 1.04.1957 г. в селе Урпек Кустанайской обл. Казахстана.

Поэт. Лауреат премии комсомола Башкирии им. Г.Саляма 1990 года за книгу стихов «Ковыль на холмах».

Лауреаты премии имени Г. Салям/ Ж. «[Ватандаш](#)», № 2, 2013.

Һүзгә фонетик анализ яһау тәртибе

Һүз төркөмдөренә морфологик анализ яһау тәртибе

Исемдәргә морфологик анализ

1. Һүзен башланғыс формалы.
2. Яналыши.
3. Яңғыҙлық, уртақлық исем.
4. Килеше. 1. Һүзгә транскрипция яһарға

2. Һүззен бағымын қуырға; һүззе ижектәргә бүлеп, уларзы анализларға (бағымлымы, бағымнызмы, асықмы, ябықмы)
3. Һүззәге өн һәм хәреф һандарын билдәләргә
4. Һузынкы һәм тартынкы өндәргә характеристика бирергә

Миңал: **якшы** [якшы]; 1 ижек- ябық, бағымныз; 2 ижек- асық, бағымлы; 5өн, ғ хәреф. **Я** хәрефе ике өндө белдерә.

я-[й]- тартынкы, ышкыулы, талғын, тел уртаһы, янғырау

[а]- һузынкы, урта рәт һузынкыны, бағымныз

к-[қ]- тарт, шартлаулы, тел арты, шаулы, парлы, һанғырау.

ш-[ш]- тарт, тел алды, ышкыулы, шаулы, парлы, һанғырау

ы-[ы]- һузынкы, урат рәт һузынкыны, иренләшмәгән, калын, бағымлы.

Һүз составы буйынса анализ яһау тәртибе

1. Һүззен тамырын, ялғаузырын айырырға
 2. Ялғаузың төрөн билдәләргә (һүз яһаусы, форма яһаусы, һүз үзгәртеүсе)
 3. Һүззен нигезен, тамырмы, қушмамы икәнен билдәләргә. Яналма булна, яналыу юлын құрһәтергә (һүззәрзе қушыу, бәйләү, парлау, табатлау, қысқартыу)
- Миңал: Китапханасыға- 1) һүззен тамыры: китап һәм хана; ялғаузы: -сы,-ға
- 2) –сы- яһаусы ялғау; -ға-үзгәртеүсе ялғау, төбәү килеш ялғауы;
 - 3) һүззен нигезе- китапханасы, қушма нигез.

Һүз

5. Ыаны.
6. Заты.
7. Хәбәрлек менән үзгәрһә-хәбәрлек заты.
8. Һөйләмдәге синтаксик функцияны.

Миңал: Зәңгәр **күк** тажым, сыйбар ер- тәхетем,

Үзем- азат йән, ақ қояш- бәхетем (Ш.Бабич)

Күк- исем, нимә һорауына яуап бирә, предметты аңлаты, башланғыс формады-күк; яналышы- тамыр исем; уртаклық исем; төп килештә; берлектә, һөйләмдә эйә булып килгән

Сифаттарга морфологик анализ

1. Һүззен башланғыс формады.
2. Төп сифатмы, шартлымы.
3. Сифаттың дәрәжәһе (төп, сағыштырыу, артыклық, азьытыгу).
4. Һөйләмдәге синтаксик функцияны.

Миңал: Яззар етә, ана тамсы тама,

Йылы сактар килә якынлап. (Ш.Бабич)

Йылы- сифат, предметтың билдәһен белдерә; башланғыс формалы- йылы; төп сифат (дәрәжә менән үзгәрә ала); төп дәрәжәлә; һөйләмдә аныклаусы булып килгән.

Һандарга морфологик анализ

1. Һүззен башланғыс формалы.
2. Ябаймы, қушмамы.
3. Төркөмсәһе (төп, тәртип, бүлем, йыйыу, сама, кәсер һандары)
4. Эгәр һан исем урынында килһә, килеше
5. Исем урынында килеп, эйәлек һәм хәбәрлек менән үзгәрһә, затын күрһәтергә.
6. Һөйләмдәге синтаксик функцияһы.

Миңал: Дүртте икегә бүл.

Дүртте- башланғыс формалы- дүрт, ябай, төп һан, исем урынына килгән, төбәү килештә, һөйләмдә тултырыусы булып килгән.

Алмаштарга морфологик анализ

1. Һүззен башланғыс формалы.
2. Төркөмсәһе (зат, күрһәтеү, horay, билдәләү, билдәһезлек, юклык, эйәлек).
3. Исем урынында килһә, килеше.
4. Заты (әгәр булһа)
5. Һаны
6. Һөйләмдәге синтаксик функцияһы.

Миңал: Һин (китап) йыуаткыс, һин уяткыс, һин минең ысын атам (Ш.Бабич).

Һин- алмаш, исемде алмаштырған, башланғыс формалы- һин, төркөмсәһе- зат алмашы, төп килештә, 2- се зат, берлектә, һөйләмдә эйә булып килгән.

Кылымдарга морфологик анализ

1. Һүззен башланғыс формалы.(тамыр- 2- се зат, берлектә, бойорок һөйкәлеше)
2. Яналышы (тамыр, яналма, қушма)
3. Барлықтамы, юклықтамы)
4. Һөйкәлеше (хәбәр, бойорок, шарт, теләк)
5. Төркөмсәһе (исем, сифат, уртак, хәл қылымдар өсөн)
6. Заманы (хәбәр һөйкәлешендәге һәм сифат қылымдар өсөн)
7. Заты (хәбәр, бойорок, шарт, теләк һөйкәлешендәге қылымдар өсөн)
8. Һаны (хәбәр, бойорок, шарт, теләк һөйкәлешендәге қылымдар өсөн)

9. Формаһы (хәл қылымдар өсөн)
10. Күсемлелеге, күсемһөзлеге.
11. Йұнәлеше (төп, қайтым, төшөм, уртақлық, йөкмәтеу)
12. Һөйләмдәге синтаксик функцияһы

Миңал: Нурлы яз! **Балқый** кояш...Ah! Белмәйнегез мин шатланам. (Ш.Бабич)
Балқый- қылым, ни эшләй? Қорауына яуап бирә, эш- хәрәкәтте аңлата, башланғыс формаһы- балкы, барлықта, хәбәр һөйкәлешендә, хәзерге заман, 3- сө зат, берлектә, күсемһөз, төп йұнәлештә, һөйләмдә хәбәр булып килгән.

Rəyeshstərgə morfologik analiz

1. Мәғәнәләре буйынса төркөмсәһе (төп, вакыт, урын, оқшатыу- сағыштырыу, күләм- дәрәжә, сәбәп, мақсат, рәүештәре)
2. Яһалышы (тамыр, яһалма, қушма)
3. Дәрәжәһе (төп, сағыштырыу, артықлық)
4. Һөйләмдәге синтаксик функцияһы.

Миңал: Сық, йәнем, төн зинданынан, күккә ос, йәмләп **йәнә**. (Ш.Бабич)

Йәнә- рәүеш, нисек? Қорауына яуап бирә, мәғәнәһе буйынса- төп рәүеш, тамыр рәүеш, төп дәрәжәлә, һөйләмдә хәл булып килгән.

Terkəyestərgə morfologik analiz

1. Теркәустен төркөмсәһен билдәләү: тезеүме әллә әйәртеү теркәүесеме икәнен асықлау:
 - тезеү теркәүесе булна, төркөмсәһен билдәләү (йыйыу, қаршы қуыту, бүлеү, анықлау);
 - әйәртеү теркәүесе булна, төркөмсәһен билдәләү (шарт, сәбәп, һөзөмтә, кирелек, оқшатыу).
2. Составы буйынса төрө: ябаймы, қушмамы

Мәңгүлән: Құкте болоттар қапланы, **ләкин** ямғыр һибәләмәй

Ләкин- тезеү, қаршы қуыту теркәүесе, ябай.

Bəyləyestərgə morfologik analiz

1. Телмәрзәге функцияһы
2. Бәйләүес төрзәре
 - Төп йәки әйәлек килеш бәйләүестәре
 - Төбәү үәки төп килеште талап итүүсе бәйләүестәр
 - Сығанак килеште талап итүүсе бәйләүестәр

Мәсәлән: Таштуғайқай елле туғай икән, сәскәләре тойола ел **менән**. (Халық йырынан)

Менән- hүззәрзе бәйләу өсөн қулланылған, төп килештә торған ел исеменән һуң килгән.

Киçәксәләргә морфологик анализ

Мәғәнәһе буйынса төркөмсәһен билдәләу (hopay, көсәйтеү, раçлау, икеләнеү, сикләү)

Миçал: Матурлык туйза кәрәк, мөхәббәт көн **да** кәрәк. (эйтем)

Да- көсәйтеү- раçлау киçәксәhe.

Модаль hүззәрگә морфологик анализ

1. Мәғәнәләре буйынса төрөн билдәләргә

2. Предиктив модаль hүззәрзен синтаксик функцияһын асыкларға.

Мәсәлән: Батырға ла ял **кәрәк**. (Эйтем)

Кәрәк- эш- хәрәкәттең кәрәклеген белдергән модаль hүз; hөйләмдә хәбәр булып килгән.

Ымлықтарга морфологик анализ

Бирелгән мәғәнәһен билдәләргә.

Мәсәлән:

1. ***Iх***, рәхәт шыуа сана, юрта ат талғын ғына,

Як- яғымда кин յалан йоклап ята тып- тын ғына.

Йырлай башлайым, шунда һалқын ел исеп, йырзы киçә,

Aй, усал ел қырザғы бар йәмде, бар мондо киçә. (Ш.Бабич)

2. ***Ah***, бөгөн донъя кейенгән қызға оқшап тәп- тәтәй,

Қыз булып баçкан тәбиғәт донъяға ап-ак тәпәй. (Ш.Бабич)

Iх- қәнәғәт булыузы, рәхәтлекте, шатлыкты белдерә;

Aй- асыузы, қәнәғәт булмаузы белдерә;